

СТ А Н О В И Щ Е

От: *проф. д-р Красимир Маринов Маринов*
Университет за национално и световно стопанство
Научна специалност „Маркетинг“

Относно: *Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Маркетинг“ в УНСС*

Автор на дисертационния труд: *Венелина Красиминова Атанасова*

Тема на дисертационния труд: *Потреблението по личните бюджети на гражданите*

Основание за представяне на становището: *Участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №3994/ 18.12.2025 г. на Зам.-ректора по НИД на УНСС.*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма Маркетинг, професионално направление 3.8. Икономика, към Катедра „Маркетинг и стратегическо планиране“ на Факултет „Управление и администрация“ на УНСС съгласно Заповед на Ректора на УНСС №941/ 27.04.2020 г. Обучението е осъществено в редовна форма през периода 2020-2023 г., след което докторантурата е трансформирана в задочна.

Венелина завършва средното си образование в гр. Кюстендил, Професионална гимназия по икономика и мениджмънт „Йордан Захариев“, със специалност Банково дело. Продължава образованието си в УНСС, където последователно получава бакалавърска и магистърска степени по Маркетинг.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд е в обем от 169 страници и включва увод (4 стр.), три глави (общо 161 стр.), заключение (5 стр.), насоки за бъдещи изследвания (1 стр.), използвана литература (18 стр.) и приложения (20 стр.). От гледна точка на своите обем и структура настоящият труд има параметри, които са приемливи и в границите на обичайното. Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България.

Във въведението на труда дисертантът, следвайки добрата практика, е представил замисълът и методическата рамка на дисертацията си.

По отношение на *актуалността на темата* и *значимостта на изследването* без съмнение може да се твърди, че те са налице. Аргументите за това твърдение ще систематизирам в три посоки. Първо, през последните повече от две десетилетия българското общество преминава през промени, които поради многостранния си характер (икономически, политически, екологичен, и т.н.) и поради своите значимост и размах, водят до сериозни изменения в потребителското поведение на българските граждани; поведение, което опитва да се адаптира и „догонва“ настъпилите нови реалности. Второ, развитието на технологиите в световен мащаб, глобализацията на пазарите и дигитализацията на много продукти и процеси водят до промени както в моделите, така и в структурата на потребителското поведение на индивидите, отваряйки вратата за нови продуктови и процесни решения. Трето, но не на последно място, съжителството на няколко поколения – бейби-бумъри, поколенията X, Y, Z, Alpha - които постепенно се превръщат в пълноценни участници на пазара, също води до промени в търсенето и до реструктуриране на разходната част на потребителските бюджети.

Обектът и предметът на изследване са правилно формулирани и съответстват на съдържашото се в работата изследване. Обект на дисертационния труд са личните бюджети на гражданите за периода 2000-2020 г., а предмет на изследване е потреблението на населението в Република България.

Формулировката на *целта* - да се анализира и оцени потреблението по

личните бюджети на българските граждани за периода 2000-2020 г. – е прецизна и адекватна на избраните обект и предмет на изследването.

Така формулираната цел дисертантът преобразува в обоснован комплекс от пет основни *изследователски задачи*, които са логически подредени и ясно формулирани. Те са достатъчно конкретни; изпълнението им позволява да се постигне поставената цел; и насочват изследването в правилна посока.

Тезата, която дисертантът е защитил, е че потреблението по личните бюджети на българските граждани в началото на XXI в. разкрива ниско качество на живот.

Използваната научна литература включва 185 източника – книги и монографии; статии в научни списания и доклади от научни конференции; годишници, доклади и отчети на национални (НСИ, БНБ, министерства) и наднационални (Световна банка, ООН) институции; сайтове за статистическа и пазарна информация; популярни публикации за състоянието и развитието на отделни сектори на националното стопанство. Литературните източници са на български и на английски език. Броят на цитираните източници съответства на изискванията към подобно научно творчество. Библиографията е релевантна за обекта и предмета на изследване и отразява съвременните постижения по разглеждания кръг от въпроси. Анализираните научни източници свидетелстват за много добра осведоменост на дисертанта по проблематиката на дисертационния труд.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Структурата на представения труд отразява логическата пълнота на изследването и е израз на съществуващите връзки и зависимости между елементите на изложението - както между отделните глави, така и между точките в тях. Логическата подредба на главите дава възможност на автора да си задава точните въпроси към изследователския проблем и да прави коректни обобщения относно потреблението на гражданите. Стилът и езикът на докторанта се отличават с научност, като в същото време са разбираеми и ясни.

В *първата глава* на работата е направен преглед на литературата по разглеждания проблем и са изведени обобщения по концепциите за нуждите и

потребностите като социално икономическа и маркетингова категория; за потреблението по личните бюджети на гражданите; както и за връзката между потреблението по личните бюджети на гражданите и жизненото им равнище.

Научно-приложен резултат в тази част на изследването е анализът на теоретичните постановки на изброените концепции. Изложението е добре организирано. Коректно са цитирани използваните литературни източници. Въпреки че концепциите, които разглежда авторът, са отдавна известни в Икономикса, Системата на националните сметки, и икономическата наука като цяло, докторантът е направил опит да изрази собствено мнение и аргументи кое от чуждите становища приема, и кое – не.

Във *втората глава* са изложени различни методологии за изследване на потреблението по личните бюджети на гражданите, и е направен избор коя от тези методики се възприема в настоящия дисертационен труд. Това е методиката на Националния статистически институт.

В *третата глава* на работата са анализирани резултатите от проучването и са формулирани изводи и заключения от тях. Направен е анализ на динамиката и структурата на потреблението по личните бюджети на гражданите за периода 2000 – 2020 г. Научно-приложен резултат в тази част на работата е изключително детайлното изложение. То е направено по групи продукти, като освен това е проследено развитието на величините във времето за разглеждания период.

Всичко отбелязано по-горе относно постигнатите научни и научно-приложни резултати ми дава основание да заключа, че поставените задачи са изпълнени, а с това е постигната и целта на дисертационния труд.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В автореферата дисертантът е формулирал три приноса, а именно:

Първо, обогатени са съществуващите знания, като са систематизирани теоретичните разработки в областта на потреблението по личните бюджети на гражданите.

Второ, направено е обобщение на методологическите подходи за събиране и обработване на статистически данни и е обоснована използваната от

автора методология за изследване на потреблението по личните бюджети на гражданите.

Трето, анализирани са динамиката и структурата на потреблението по личните бюджети на гражданите и е направена оценка на жизнения стандарт на населението за периода 2000-2020 г.

Приемам и трите заявени приноса за налични и безспорно съществуващи. Положително впечатление прави начинът, по който те са формулирани - стегнато, обрано и прецизно.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът представя три публикации – една статия и два доклада от научни конференции, както следва:

1. Атанасова, В. (2021), Приносът на Ейбрахам Маслоу за маркетинга, сп. „Пари и култура“ бр. 3/2021, Издателство – ВУЗФ, стр. 34-43, ISSN: 2683-0965.
2. Атанасова, В. (2022), Промененият от дигиталния свят маркетинг, променящ потреблението, в: Сборник с доклади от Международна научна конференция „Стратегическо планиране и маркетинг в дигиталния свят“, 26 ноември 2021 г.; ИК – УНСС, София, 2022 г., стр. 341-351, ISSN: 2815-3812 (Print), ISSN: 2815-3820 (Online).
3. Атанасова, В. (2023), Пробуждането на потребителите и промяната в поведението им, в: Сборник с доклади от Пета юбилейна международна научна конференция на тема „Ремаркетинг на реалността“, 17 юни 2022 г., Издателство - „Наука и икономика“, ИУ-Варна, 2023 г., стр. 496-504; ISBN: 978-954-21-1134-4.

Публикациите са по темата на дисертацията и представят пред научната общност части от труда. По своите тип и обем публикациите покриват минималните национални изисквания за присъждане на ОНС „Доктор“.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е представен на български и английски език и е в общ

обем от 57 страници. Той съдържа всички необходими елементи. В него е отразено пълно и адекватно съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки и въпроси. Имам препоръка, която има характер на пожелание, а именно докторантът да намери начин да направи достойние на обществеността и отговорните институции в страната резултатите от научното си изследване.

8. Заключение

Представеният дисертационен труд е самостоятелно проведено научно изследване с ясно открити резултати и научно-приложни приноси, съответстващо на изискванията към подобен научен труд. **Това ми дава основание да препоръчам на научното жури да присъди на докторант Венелина Красиминова Атанасова образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Маркетинг“.**

Аз самият ще гласувам убедено с „Да“.

23.01.2026 г.

София

проф. д-р Красимир Маринов

OPINION

By *Prof. Dr. Krasimir Marinov Marinov*
University of National and World Economy
Scientific field: Marketing

Re Dissertation for the award of the educational and scientific degree of
"Doctor" in the scientific field of "Marketing" at the University of
National and World Economy

Author of the dissertation: *Venelina Krasimirova Atanasova*

Thesis topic: *Consumption according to citizens' personal budgets*

Reason for submitting the opinion: *Participation in the scientific jury for the defence of the dissertation in accordance with Order No. 3994/ 18.12.2025 of the Vice-Rector for Scientific Research at the University of National and World Economy.*

1. Information about the doctoral candidate

The doctoral candidate studied in the doctoral programme in Marketing, professional field 3.8. Economics, at the Department of Marketing and Strategic Planning, Faculty of Management and Administration, UNWE, in accordance with Order No. 941/ 27.04.2020 of the Rector of UNWE. The training was carried out on a full-time basis during the period 2020-2023, after which the doctoral programme was transformed into a part-time programme.

Venelina completed her secondary education in Kyustendil at the Yordan Zahariev Professional High School of Economics and Management, specialising in

Banking. She continued her education at the UNWE, where she successively obtained a bachelor's and master's degree in Marketing.

2. General characteristics of the presented dissertation

The dissertation presented is 169 pages long and includes an introduction (4 pages), three chapters (161 pages in total), a conclusion (5 pages), guidelines for future research (1 page), references (18 pages) and appendices (20 pages). In terms of its volume and structure, this thesis has parameters that are acceptable and within the usual limits. The thesis meets the requirements of Article 27, paragraph 2 of the Regulations for the Implementation of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria.

In the introduction to the thesis, the author, following good practice, has presented the concept and methodological framework of his thesis.

With regard to *the relevance of the topic* and *the significance of the research*, it can undoubtedly be said that they are present. I will systematise the arguments for this statement in three directions. First, over the last two decades, Bulgarian society has undergone changes which, due to their multifaceted nature (economic, political, environmental, etc.) and their significance and scope, have led to serious changes in the consumer behaviour of Bulgarian citizens; behaviour that is trying to adapt and "catch up" with the new realities. Secondly, the development of technology on a global scale, the globalisation of markets and the digitisation of many products and processes are leading to changes in both the patterns and structure of individuals' consumer behaviour, opening the door to new product and process solutions. Thirdly, but not least, the coexistence of several generations – baby boomers, generations X, Y, Z, Alpha – which are gradually becoming full participants in the market, is also leading to changes in demand and a restructuring of the expenditure side of consumer budgets.

The object and subject of the study are correctly formulated and correspond to the research contained in the work. The object of the dissertation is the personal budgets of citizens for the period 2000-2020, and the subject of the study is the consumption of the population in the Republic of Bulgaria.

The formulation of *the objective* – to analyse and assess consumption by the

personal budgets of Bulgarian citizens for the period 2000-2020 – is precise and adequate to the chosen object and subject of the study.

The author transforms the formulated objective into a well-founded set of five main *research tasks*, which are logically arranged and clearly formulated. They are sufficiently specific; their implementation allows the set objective to be achieved; and they guide the study in the right direction.

The thesis defended by the author is that the consumption of Bulgarian citizens' personal budgets at the beginning of the 21st century reveals a low quality of life.

The scientific literature used includes 185 sources – books and monographs; articles in scientific journals and reports from scientific conferences; yearbooks, reports and accounts of national (NSI, BNB, ministries) and supranational (World Bank, UN) institutions; websites for statistical and market information; popular publications on the state and development of individual sectors of the national economy. The literature sources are in Bulgarian and English. The number of sources cited meets the requirements for such scientific work. The bibliography is relevant to the object and subject of the study and reflects contemporary achievements in the range of issues under consideration. The analysed scientific sources testify to the doctoral student's very good knowledge of the subject matter of the dissertation.

3. Assessment of the scientific and applied scientific results obtained

The structure of the presented work reflects the logical completeness of the research and expresses the existing connections and dependencies between the elements of the exposition - both between the individual chapters and between the points within them. The logical arrangement of the chapters allows the author to ask the right questions about the research problem and to make correct generalisations about citizens' consumption. The doctoral student's style and language are distinguished by their scientific nature, while at the same time being understandable and clear.

The first chapter of the thesis reviews the literature on the problem under consideration and summarises the concepts of needs and requirements as a socio-economic and marketing category; consumption according to citizens' personal

budgets; and the relationship between consumption according to citizens' personal budgets and their standard of living.

The scientific and applied result in this part of the study is the analysis of the theoretical formulations of the listed concepts. The presentation is well organised. The literary sources used are correctly cited. Although the concepts discussed by the author have long been known in economics, the System of National Accounts, and economic science in general, the doctoral student has attempted to express his own opinion and arguments as to which of the foreign positions he accepts and which he does not.

The second chapter presents various methodologies for studying consumption based on citizens' personal budgets, and a choice is made as to which of these methodologies is adopted in the present dissertation. This is the methodology of the National Statistical Institute.

The third chapter of the thesis analyses the results of the study and formulates conclusions and findings from them. An analysis is made of the dynamics and structure of consumption according to citizens' personal budgets for the period 2000-2020. The scientific and applied result in this part of the work is the extremely detailed presentation. It is done by product groups, and the development of the values over time for the period under review is also tracked.

Everything mentioned above regarding the scientific and scientific-applied results achieved gives me reason to conclude that the tasks set have been fulfilled and, with that, the goal of the dissertation has been achieved.

4. Assessment of scientific and applied scientific contributions

In the abstract, the author has formulated three contributions, namely:

First, existing knowledge has been enriched by systematising theoretical developments in the field of consumption based on citizens' personal budgets.

Second, a summary of the methodological approaches for collecting and processing statistical data has been made, and the methodology used by the author for researching consumption according to citizens' personal budgets has been justified.

Thirdly, the dynamics and structure of consumption in personal budgets of citizens are analysed and an assessment of the standard of living of the population for

the period 2000-2020 is made.

I accept all three stated contributions as valid and indisputable. I am impressed by the way they are formulated – concisely, succinctly and precisely.

5. Assessment of the publications related to the dissertation

The doctoral candidate presents three publications – one article and two reports from scientific conferences, as follows:

4. Atanasova, V. (2021), Abraham Maslow's contribution to marketing, Money and Culture magazine, issue 3/2021, Publisher – VUZF, pp. 34-43, ISSN: 2683-0965.
- Atanasova, V. (2022), Marketing changed by the digital world, changing consumption, in: Collection of reports from the International Scientific Conference "Marketing", VUZF Publishing House, pp. 107-114, ISSN: 2683-0965.
5. Atanasova, V. (2022), Marketing Changed by the Digital World, Changing Consumption, in: Collection of Reports from the International Scientific Conference "Strategic Planning and Marketing in the Digital World", 26 November 2021; IK – UNWE, Sofia, 2022, pp. 341-351, ISSN: 2815-3812 (Print), ISSN: 2815-3820 (Online).
6. Atanasova, V. (2023), The Awakening of Consumers and the Change in Their Behaviour, in: Collection of papers from the Fifth Anniversary International Scientific Conference on "Remarketing Reality", 17 June 2022, Publisher - "Science and Economics", IU-Varna, 2023, pp. 496-504; ISBN: 978-954-21-1134-4.

The publications are on the topic of the dissertation and present parts of the work to the scientific community. In terms of their type and volume, the publications meet the minimum national requirements for the award of the academic degree of Doctor.

6. Assessment of the abstract

The abstract is presented in Bulgarian and English and has a total volume of 57 pages. It contains all the necessary elements. It reflects the content of the dissertation

in a complete and adequate manner.

7. Critical comments, recommendations and questions

I have no critical comments or questions. I have a recommendation, which is more of a suggestion, namely that the doctoral student should find a way to make the results of his scientific research available to the public and the responsible institutions in the country.

8. Conclusion

The presented dissertation is an independently conducted scientific study with clearly defined results and scientific and applied contributions, corresponding to the requirements for such scientific work. **This gives me reason to recommend that the scientific jury award doctoral student Venelina Krasimirova Atanasova the educational and scientific degree of "Doctor" in the scientific field of "Marketing".**

I myself will vote with conviction in favour of this recommendation.

January 23rd, 2026

Sofia

Prof. Dr. Krasimir Marinov